

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2025|024 VAN 10 JULI 2025

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN DE OVERBLIJFSELEN VAN DE BRUSTEMPOORT IN SINT-TRUIDEN, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER BEN WEYTS VAN 17 JUNI 2025

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 10 juli 2025 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 17 juni 2025 een adviesvraag van Ben Weyts, Vlaams minister van Begroting en Financiën, Vlaamse Rand, Onroerend Erfgoed en Dierenwelzijn, over de voorlopige bescherming als monument van de overblijfselen van de Brustempoort in Sint-Truiden.

De commissie spreekt zich in dit advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming, met name: (a) het ministeriële besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan, en (d) het inhoudelijk dossier (incl. de documentatiebijlage).

2. De overblijfselen van de Brustempoort zijn ondergronds bewaard ter hoogte van de kruising tussen Naamsevest en Luikerstraat. Ze omvatten enerzijds de resten van een poortgebouw met voorburcht uit wellicht de 12de eeuw; anderzijds delen van een vooruitgeschoven versterking of ‘rondeel’ gebouwd in 1509-1510. In de tussenliggende ruimte bevond zich eertijds de stadsgracht.

Voorliggend dossier betreft een ad hoc-beschermingsvoorstel op vraag van de stad Sint-Truiden. De commissie onderschrijft de beschermenswaardigheid van de overblijfselen van de Brustempoort. Enkel in Gent en Brugge bleven andere resten van stadsversterkingen uit de 12de of vroeg-13de eeuw bewaard. Daarbij is de ondergrondse site in Sint-Truiden typologisch uniek in Vlaanderen door de bewaarde combinatie met een 16de-eeuws ronddeel.

3. Artikel 1 van het ministerieel besluit legt de voorlopige bescherming als monument vast en verwijst naar het afbakeningsplan. De commissie ondersteunt dergelijke monumentbescherming voor de bouwkundige resten, maar betwijfelt of dit statuut volstaat ter vrijwaring van de archeologische waarde.

Allereerst klopt volgens de commissie niet dat de archeologische verwachting onvoldoende gekend zou zijn (cf. inhoudelijk dossier, pag. 13). Enerzijds bevat de ondergronds met zekerheid niet-zichtbare muren en structuren, met mogelijk aanpalend nog restanten van de stadsvesten (weermuur, grachten, wallen). Anderzijds leverde archeologisch onderzoek, o.a. in 2022-2023, verdere indicaties op over aanwezige sporen in en rondom de vandaag toegankelijke ruimtes.

De commissie benadrukt daarnaast dat de overblijfselen integraal onder het maaiveld liggen. Aan de oppervlakte zijn er geen erfgoedelementen, maar kunnen ingrepen wel impact hebben op de (bewaring van de) erfgoedsite. Het voorgestelde beschermingsbesluit voorziet in die zin weliswaar een beheersdoelstelling (artikel 3, 2°) en toelatingsplichten (artikel 5, 6°). Toch lijken aangepaste beheersmaatregelen voor de bovengrond en het wegdek moeilijk afdwingbaar indien strikt beperkt tot een beschermingsstatuut als monument.

Tot slot heeft de commissie vragen bij de ‘tweedimensionale’ afbakening als monument. Als basis hiervoor dient een gereconstrueerde plattegrond van de Brustempoort uit 1820, zonder de

accuraatheid van deze plattegrond te duiden. De voorziene 'buffer' van 2m rond de geprojecteerde plattegrond is op zich positief in functie van het bouwkundig erfgoed, maar wordt eveneens niet gemotiveerd. Het is de commissie onduidelijk of deze afbakening de archeologische waarde en de bovengrond afdoende vat. Bovendien biedt ze weinig bescherming aan bijhorende sporen buiten de historische bouwcontour (bv. bouwputten, delen van de voormalige grachten en wallen).

De commissie vraagt alsnog een aanvullende bescherming als archeologische site te overwegen met ruimere afbakening, dit ter vrijwaring van de archeologische waarde en met het oog op een aangepast beheer van de bovengrond.

4. Artikel 1 van het ministerieel besluit verwijst ook naar de omvattende fotoregistratie die als bijlage bij het besluit is gevoegd. Positief is bovendien de toevoeging van een 3D-fotomodel. Desondanks blijft de ondergrondse site met de diverse schietkamers van het rondeel, complex om te vatten. De commissie vraagt de onderschriften van de foto's na te kijken op hun eenvormigheid – met name lijkt correctie nodig voor de oostelijke/westelijke oriëntatie van respectievelijk de wanden van het poortgebouw en de voorburcht, en van de overwelfde gang (cf. het inhoudelijk dossier en de plannen uit 1968).

In functie van de overzichtelijkheid vraagt de commissie om ook de opnamepunten van de fotoregistratie aan te duiden op een bijgevoegde plattegrond van de beneden- en bovenverdieping van de Brustempoort.

5. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de historische, architecturale en archeologische waarde die de bescherming verantwoorden. De commissie ondersteunt deze erfgoedwaarden, die in het beschermingsbesluit grondig worden gemotiveerd. De commissie vraagt wel bij de motivering van de historische waarde te nuanceren: *'De Brustempoort vormt het laatste gekende materiële overblijfsel van deze versterkingen in Sint-Truiden...'*.

De commissie ondersteunt ook de overzichtelijke beschrijving in het artikel 2 van de erfgoedelementen en -kenmerken.

6. Artikel 3 van het ministerieel besluit formuleert een beheersvisie voor het monument. De afzonderlijke beheersdoelstellingen zijn op maat van de bescherming, maar blijven volgens de commissie tamelijk summier.

Specifiek met betrekking tot beheersdoelstelling 2°, erkent de commissie het belang van een aangepast beheer van het wegdek en de directe omgeving boven de overblijfselen van de Brustempoort (incl. de met de bescherming overlappende delen van aangrenzende panden). Zoals aangegeven biedt het beschermingsstatuut als monument op dit vlak evenwel weinig houvast (zie par. 3 van dit advies). De commissie vindt beheersdoelstelling 2° ook weinig concreet en vraagt deze beheersdoelstelling dus verder te onderbouwen en te concretiseren.

De commissie vindt het positief dat beheersdoelstelling 3° de mogelijkheid voorziet van een publieke ontsluiting mits respect voor de draagkracht van het monument. Uit het dossier blijkt dat de site in het verleden lang toegankelijk was voor het publiek.¹

Tot slot vraagt de commissie om de beheersdoelstellingen nader toe te lichten onder 'hoofdstuk 4. Beheersvisie' van het inhoudelijk dossier. Ook is het wenselijk om het inspectierapport van Monumentenwacht Vlaanderen (29 april 2024) toe te voegen aan het dossier.

¹ Zie o.a. W. Yperman, Eindverslag: de archeologische begeleiding van de Brustempoort te Sint-Truiden (Tienen, 2023): <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/rapporten/eindverslagen/2679>.

7. Artikel 4 bevat de generieke instandhoudingsvoorschriften voor het monument.
8. Artikel 5 schrijft tot slot de toelatingsplichten voor. De commissie kan deze ondersteunen.
9. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van de overblijfselen van de Brustempoort in Sint-Truiden.

De commissie vraagt:

- een aanvullende bescherming als archeologische site te overwegen met ruimere afbakening, dit ter vrijwaring van de archeologische waarde en met het oog op een aangepast beheer van de bovengrond;
- de onderschriften van de foto's in de fotoregistratie na te kijken op hun eenvormigheid en de opnamepunten aan te duiden op een plattegrond;
- De motivering van de historische waarde in het beschermingsbesluit te nuanceren (*'het laatste gekende materiële overblijfsel'*);
- beheersdoelstelling 2° verder te onderbouwen en te concretiseren;
- de beheersdoelstellingen nader toe te lichten onder 'hoofdstuk 4. Beheersvisie';
- het inspectierapport van Monumentenwacht Vlaanderen (29 april 2024) toe te voegen aan het dossier.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweirdt

Voorzitter